

Sygn. akt IV C 1273/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 listopada 2017 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie IV Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSR (del.) Robert Masznicz

Protokolant: sekretarz sądowy Kamila Osica

po rozpoznaniu w dniu 17 listopada 2017 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa osoby o imieniu i nazwisku **M. K.**

przeciwko pozwanej o imieniu i nazwisku **D. K.**

o uznanie pozwanej za niegodną spadkobierczynię zmarłego spadkodawcy o imieniu i nazwisku W. K.

1) oddała powództwo;

2) zasądza od powoda na rzecz pozwanej zwrot kosztów postępowania w sumie 14.417,00 zł (czternaście tysięcy czterysta siedemnaście złotych), co stanowi koszty zastępstwa procesowego;

3) przyznaje radcy prawnemu o imieniu i nazwisku U. R. kwotę 14.400,00 zł (czternaście tysięcy czterysta złotych) tytułem wynagrodzenia za pełnienie obowiązków pełnomocnika z urzędu ustanowionego dla powoda oraz nakazuje wypłacenie przyznanego wynagrodzenia ze środków Skarbu Państwa – z rachunku Sądu Okręgowego w Warszawie.

Sygn. akt IV C 1273/16

UZASADNIENIE WYROKU

Przed Sądem Okręgowym w Warszawie M. K. (powód) popierał powództwo o uznanie osoby o imionach i nazwisku D. K. (pозwana) za niegodną spadkobierczynię zmarłego o imionach i nazwisku W. K. (spadkodawca).

(pozew – k. 42 i n.)

Odpowiedź na pozew złożona w dniu 28 kwietnia 2017 r. (data nadania – k. 85) przez pełnomocnika pozwanej ustanowionego w osobie adwokata została zwrócona na podstawie zarządzenia przewodniczącego składu orzekającego z dnia 8 maja 2017 r. zgodnie z art. 132 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (k.p.c.), jako pismo procesowe złożone bez odpowiedniego dowodu nadania lub doręczenia odpisu pełnomocnikowi powoda.

(odpowiedź na pozew – k. 80 i n., zarządzenie – k. 86)

Ponownie złożona w dniu 11 maja 2017 r. (data pieczęci biura podawczego Sądu Okręgowego w Warszawie – k.91) odpowiedź na pozew została na podstawie zarządzenia przewodniczącego składu orzekającego zwrócona na podstawie art. 207 § 7 k.p.c., jako pismo procesowe złożone bez zezwolenia sądu i po upływie terminu oznaczonego na złożenie odpowiedzi na pozew.

(odpowiedź na pozew – k.93 i n., zarządzenie – k. 142)

Na rozprawie pełnomocnik pozwanej wniosł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów procesu, natomiast pełnomocnik powoda wniosła, ażeby w przypadku oddalenia powództwa nie obciążać powoda obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na podstawie art. 102 k.p.c.

(protokół rozprawy – k. 138 i n.)

Po przeprowadzeniu rozprawy Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny.

Powód jest bratem spadkodawcy, a pozwana jego żoną.

(fakty bezsporne, potwierdzone odpisami akt stanu cywilnego – k. 44 i n.)

Dnia 8 maja 1992 r. spadkodawca sporządził przed notariuszem H. Z. w Kancelarii Notarialnej przy ul. (...) w W. testament w formie aktu notarialnego. W testamencie oświadczył, że na wypadek swojej śmierci do całego spadku powołuje pozwaną.

(wypis z aktu notarialnego – k. 46)

Dnia 26 września 2015 r. spadkodawca w zamiarze samobójstwa ułożył się na torach kolejowych w miejscowości S. przed nadjeżdżającym pociągiem. W wyniku obrażeń zmarł. W chwili wypadku znajdował się w pozycji leżącej, tyłem zwrócony do nadjeżdżającego pociągu z głową i prawą ręką na szynie, tułowiem oraz kończyną górną lewą i kończynami dolnymi na zewnątrz od torów. Pomimo dźwięku i światła zbliżającego się pociągu nie podjął żadnych prób uniknięcia wypadku, zaś pozycja w jakiej znajdował się w tamtej chwili wykluczała przypadkowość podjętych przez niego działań. W chwili śmierci miał we krwi 1,9 promila alkoholu.

(fakty bezsporne, potwierdzone odpisem skróconym aktu zgonu – k. 44 oraz wynikami śledztwa przedstawionymi w postanowieniu o umorzeniu śledztwa – k. 98 i n.)

Po śmierci spadkodawcy Prokuratura Rejonowa w Ż. wszczęła śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania jego śmierci, tj. o czyn z art. 155 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Karny (k.k.). Śledztwo zostało umorzone postanowieniem z dnia 1 kwietnia 2016 r., wydanym na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, z przyczyny stwierdzenia, że czynu zabronionego nie popełniono.

(postanowienie – k. 98 i n.)

Kilka tygodni przed śmiercią spadkodawca wraz ze świadkiem o imieniu i nazwisku J. S. przenosili meble w mieszkaniu zajmowanym przez spadkodawcę i pozwaną. Wskutek nieostrożnego niesienia mebli doszło do nieznacznego zarysowania lodówki. Zauważywszy to, spadkodawca oświadczył świadkowi, że obawia się spodziewanej reakcji pozwanej na ryse.

Również na niewiele tygodni przed śmiercią spadkodawca zapytał tego świadka, czy ów posiada broń i tłumaczył pytanie potrzebą poradzenia sobie z psem na działce.

W okresie poprzedzającym śmierć spadkodawca schudł około 20-30 kilogramów. Świadek uważał, że spadkodawca wykazywał objawy depresji.

(zeznania świadka o imieniu i nazwisku J. S. – k. 139)

Na niewiele dni przed śmiercią spadkodawca żalił się pracującej z nim świadkowi o imieniu i nazwisku K. R., że jego żona (pозwana) nie prasuje mu koszuli i nie przygotowuje mu posiłków.

(zeznania świadka o imionach i nazwisku K. R. – k.139 i n.)

W okresie od opuszczenia domu przez spadkodawcę w dniu śmierci do czasu odnalezienia zwłok przez Policję i potwierdzenia tożsamości spadkodawcy, poszukiwania spadkodawcy były prowadzone wyłącznie wskutek zawiadomienia złożonego przez powoda.

(bezsporne, potwierdzone potwierdzeniem przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby – k. 47)

Dowiedziawszy się od funkcjonariusza Policji o śmierci spadkodawcy, pozwana zachowywała się nietypowo, w szczególności nie okazywała zmartwienia ani żadnych innych emocji.

(zeznania świadka o imieniu i nazwisku T. R. – k.140 i n.)

Podczas odbierania kondolencji na pogrzebie spadkodawcy, pozwana nie sprawiała wrażenia zmartwionej.

(zeznania świadka o imieniu i nazwisku J. S. – k.139)

Sąd Okręgowy ustalił stan faktyczny na podstawie złożonych przez strony dokumentów urzędowych oraz prywatnych, a także na podstawie zeznań przesłuchanych świadków, zgodnie z art. 244, 245 i 258 k.p.c., z uwzględnieniem okoliczności bezspornych, zgodnie z art. 229 i 230 k.p.c.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił wniosków pozwanej o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodów z przesłuchania innych świadków, uznawszy dowody zgłoszone w ponownie złożonej odpowiedzi na pozew za spóźnione. Sąd Okręgowy oddalił również wniosek o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z przesłuchania stron, z przyczyn wyjaśnionych w dalszej części uzasadnienia.

(protokół rozprawy – k. 141)

Po ustaleniu stanu faktycznego Sąd Okręgowy zważył, co następuje.

Powództwo podlega oddaleniu, gdyż powód nie udowodnił, aby zaszła którakolwiek z ustawowych przesłanek uznania pozwanej za spadkobierczynię niegodną na podstawie art. 928 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (k.c.).

Przeprowadzone dowody uprawdopodobniły poszlakowo, że między pozwaną a spadkodawcą doszło do kryzysu małżeńskiego i że w tygodniach poprzedzających śmierć spadkodawcy pozwana albo go nie kochała, albo nie okazywała mu miłości; uprawdopodobniły również, że spadkodawca mógł w tamtym czasie cierpieć na depresję, która mogła być następstwem kryzysu w małżeństwie; uprawdopodobniły wreszcie, że pozwana w tamtym czasie nie udzieliła spadkodawcy odpowiedniego wsparcia psychicznego i tym samym nie zapobiegła samobójstwu.

Takie ustalenia nie są jednak wystarczające do stwierdzenia, że pozwana popełniła przestępstwo znęcania się fizycznego lub psychicznego nad spadkodawcą; tym bardziej nie są wystarczające do stwierdzenia, że targnięcie się spadkodawcy na własne życie było następstwem takiego znęcania się; nie są również wystarczające do stwierdzenia, że pozwana popełniła przestępstwo doprowadzenia spadkodawcy do targnięcia się na własne życie przez namowę do samobójstwa lub udzielenie pomocy w samobójstwie; wreszcie, nie są wystarczające do stwierdzenia, że pozwana dopuściła się umyślnie innego ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy.

Samo nieokazywanie mężowi zainteresowania i nieudzielanie mu wsparcia, wreszcie niepodjęcie odpowiednich czynności w celu rozpoznania zamiaru samobójstwa i nieprzeszkodzenie w wykonaniu tego zamiaru, może być oceniane jako zachowanie niezgodne z zasadami współżycia społecznego oraz zachowanie niezgodne z przepisami prawa rodzinnego, normującego obowiązki małżonków, jednakże zachowanie takie nie stanowi przestępstwa w rozumieniu ustawy, a tym bardziej przestępstwa ciężkiego.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły niżej przytoczone przepisy prawa oraz wyjaśnione okoliczności faktyczne.

Zgodnie z art. 928 § 1 pkt 1-3 k.c., spadkobierca może być uznany przez sąd za niegodnego, jeżeli:

- 1) dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy;
- 2) podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności;
- 3) umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego.

Skutki uznania za niegodnego dziedziczenia zostały określone w art. 928 § 2 k.c., zgodnie z którym spadkobierca niegodny zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku.

Powód nie twierdził, aby pozwana dopuściła się któregośkolwiek z zachowań przewidzianych w art. 928 § 1 pkt 2-3 k.c., natomiast zarzucał pozwanej zachowanie, podpadające pod art. 928 § 1 pkt 1 k.c., tj. umyślne popełnienie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy.

W sprawach o uznanie spadkobiercy za niegodnego wyrażono w orzecznictwie sądów powszechnych pogląd, jakoby ze sformułowania art. 928 § 1 pkt 1 k.c. wynikało, że co do zasady sąd w procesie cywilnym nie jest uprawniony do dokonania samodzielnej oceny, czy konkretne zachowanie spadkobiercy stanowi przestępstwo i że z tej przyczyny decydujące i konieczne jest uprzednie prawomocne skazanie osoby pozwanej w procesie karnym za popełnienie odpowiedniego przestępstwa (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 20 września 2016 r., I ACa 189/16). W ocenie Sądu Okręgowego, rozpoznającego sprawę niniejszą, tak stanowczy pogląd jest niezasadny, gdyż nie uwzględnia możliwych uwarunkowań wszczęcia odpowiedniego procesu karnego oraz wydania wyroku skazującego, w szczególności ujemnych jego przesłanek, choćby takich jak śmierć sprawcy, odpowiedni immunitet i akt abolicji, wreszcie akt łaski wobec osoby prawomocnie nieskazanej, niezależnie od orzeczniczych i naukowych kontrowersji co do dopuszczalności tego ostatniego.

Dlatego usprawiedliwionym jest ocena, że możliwe jest stwierdzenie przesłanki z art. 928 § 1 pkt 1 k.c. w procesie cywilnym również w braku uprzedniego prawomocnego skazania spadkobiercy za przestępstwo.

W takim wypadku w procesie cywilnym należy wziąć pod uwagę ustalone okoliczności i ocenić, czy przypisane spadkobiercy zachowanie niewątpliwie wyczerpuje znamiona przestępstwa przeciwko spadkodawcy oraz czy jest to przestępstwo „ciężkie” w rozumieniu przytoczonego przepisu.

W praktyce orzeczniczej przyjmuje się, że przestępstwami ciężkimi są zbrodnie przeciwko spadkodawcy w rozmaitych formach stadialnych i zjawiskowych, czyli również usiłowanie takiej zbrodni oraz podżeganie do niej. Właściwy sąd powinien brać pod uwagę szczególne okoliczności sprawy, w związku z czym nie można wykluczyć, że za przestępstwo „ciężkie” zostanie uznana nie tylko zbrodnia, ale i występki, cechujący się znacznym nasileniem złej woli spadkobiercy oraz uporczywością działania (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 14 czerwca 2000 r., I ACa 262/00; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 listopada 2014 r., I ACa 1191/14).

W praktyce orzeczniczej słusznie zwrócono uwagę, że zachowanie spadkobiercy, nawet sprzeczne z powszechnie przyjętymi obyczajami i z tego względu ocenianie ujemnie, nie może stanowić przyczyny uznania za niegodnego, jeżeli nie wyczerpuje dyspozycji art. 928 § 1 pkt 1 k.c., czyli jeżeli nie można przypisać spadkobiercy niewątpliwego przestępstwa przeciwko spadkodawcy. W szczególności, słusznie stwierdzono, że odnoszenie się przez spadkobiercę w sposób grubiański i obraźliwy w stosunku do spadkodawcy niewątpliwie jest zachowaniem nagannym i zasługuje na dezaprobatę, jednak nie wypełnia ono znamion przestępstwa znęcania się określonego w art. 207 k.k. (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 24 kwietnia 2013 r., VI ACa 1559/12).

Odnosząc objaśnione zasady do okoliczności sprawy niniejszej, Sąd Okręgowy stwierdził brak podstaw faktycznych do wydania wyroku, uznającego pozwaną za niegodną, w szczególności brak podstaw faktycznych do przypisania

jej zachowania wyczerpującego znamiona przestępstwa i do czynienia tym samym ustaleń odmiennych od wyników śledztwa, w którym z urzędu badano okoliczności targnięcia się spadkodawcy na własne życie.

Przedstawione przez powoda dowody nie stanowią wystarczających poszlak do ustalenia, ażeby pozwana dopuściła się przestępstwa określonego w art. 151 k.k. (przestępstwo popełniane przez tego, kto namową lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie) lub w art. 207 § 1-3 k.k. (przestępstwo znęcania psychicznego lub fizycznego, kwalifikowane dodatkowo przez następstwo targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie). Według przeprowadzonych dowodów Sąd Okręgowy nie wyklucza, że pozwana obojętnie odniosła się do śmierci spadkodawcy. Nawet, gdyby pozwana ucieszyła śmierć spadkodawcy, taka postawa pozwanej nie stanowi ustawowej przesłanki do uznania pozwanej za niegodną w rozumieniu art. 928 k.c.

Wielogodzinne nagrania z kamery samochodowej (zawarte na cyfrowym nośniku danych typu „pendrive” – k. 128), obrazujące przestrzeń przed samochodem, którym kierował powód w czasie bezpośrednio poprzedzającym śmierć, nie zawierają żadnych treści, które mogłyby zasadnie podważyć poczynione ustalenia faktyczne oraz ich ocenę prawną.

Sąd Okręgowy wnikliwie wysłuchał powoda, który przedstawił własną wiedzę o faktach na podstawie art. 212 k.p.c. Powód wyjaśnił zasady własnego rozumowania według odpowiednich poszlak i przedstawił prawdopodobny ciąg zdarzeń poprzedzających śmierć spadkodawcy oraz motywy targnięcia się spadkodawcy na własne życie, w tym poczucie niedoceniań lub poniżenia wskutek odtrącenia spadkodawcy przez pozwaną. Powód oparł własne przekonanie zwłaszcza na podstawie obserwowanego zachowania pozwanej po zaginięciu spadkodawcy i po uzyskaniu przez pozwaną wiadomości o jego śmierci. Powód przyznał jednak, że nie był świadkiem żadnego z takich zachowań pozwanej względem spadkodawcy, które stanowiłyby przestępstwo; w szczególności nie był świadkiem fizycznego lub psychicznego znęcania się pozwanej nad spadkodawcą albo nakłaniania spadkodawcy do samobójstwa lub pomocy w tym samobójstwie (wyjaśnienia powoda – k. 141).

Dlatego Sąd Okręgowy uznał za niecelowe dopuszczanie i przeprowadzanie dowodu z dodatkowego przesłuchania stron na podstawie art. 299 k.p.c. W uwarunkowaniach faktycznych i prawnych sprawy niniejszej takie czynności prowadziłyby jedynie do przewleczenia postępowania, czemu Sąd Okręgowy przeciwdziałał zgodnie z art. 6 § 1 k.p.c., tym bardziej, że po przeprowadzeniu wszystkich wnioskowanych przez powoda dowodów oraz po jego wysłuchaniu fakt popełnienia przestępstwa przez pozwaną pozostawał nieudowodniony i brak było rozsądnych podstaw do przypuszczenia, aby pozwana chciała i mogła złożyć zeznania odmienne od tych, które składała we właściwym postępowaniu karnym.

W takim stanie rzeczy, oczywiście uzasadnionym jest stwierdzenie przez Sąd Okręgowy, że powód nie dowiódł, ażeby wystąpiła którakolwiek z okoliczności przewidzianych jako przesłanka ustawowa uznania pozwanej za spadkobierczynię niegodną. Udowodnienie zaistnienia takiej przesłanki obciążało powoda, zgodnie z ogólną zasadą dowodzenia faktów, określoną w art. 6 k.c. w zw. z art. 3 k.p.c.

Dlatego Sąd Okręgowy oddalił powództwo.

Zgodnie art. 108 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., Sąd Okręgowy orzekł w wyroku o kosztach postępowania, uwzględniając zasady przepisane w art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z właściwym rozporządzeniem wykonawczym do ustawy – Prawo o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r. w brzmieniu obowiązującym w chwili składania pozwu, tj. w dniu 24 października 2016 r. (zgodny wniosek stron – k. 141), określając koszty procesu jako wynagrodzenie pełnomocnika procesowego pozwanej ustanowionego w osobie adwokata, odpowiednio do wartości przedmiotu sporu oznaczonej przez powoda na sumę 500 000 zł, wraz z kosztami odpowiedniej opłaty skarbowej od złożonego pełnomocnictwa procesowego (k. 36).

Pozwana zasadnie żądała zasądzenia od powoda zwrot kosztów poniesionych dla celowej obrony. Powód został w toku postępowania zwolniony od kosztów sądowych częściowo, tj. w zakresie całej opłaty od pozwu (postanowienie – k. 68), jednakże, zgodnie z art. 108 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, zwolnienie od kosztów sądowych nie zwalnia strony od obowiązku zwrotu kosztów procesu przeciwnikowi.

Pełnomocnik powoda wniósł o odstąpienie od obciążania powoda obowiązkiem zwrotu pozwanej kosztów procesu na podstawie art. 102 k.p.c., zgodnie z którym w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. W niniejszej sprawie nie zaszły jednak szczególne okoliczności w rozumieniu przytoczonego przepisu. Przed dokładnym określeniem żądań pozwu i przed przekazaniem sprawy Sądowi Okręgowemu powód uzyskał pomoc z urzędu od pełnomocnika z urzędu ustanowionego w osobie radcy prawnego (postanowienie – k. 29, zawiadomienie – k. 32). Po ustanowieniu pełnomocnika z urzędu, znając stan dowodów oraz mając wiedzę o podstawie prawnej rozstrzygnięcia odpowiednio do udzielonej porady prawnej, powód mógł zaniechać składania pozwu i popierania powództwa. Zamiast tego zostało złożone pismo procesowe (pозew – k. 42 i n.) ze skutkiem przekazania sprawy do Sądu Okręgowego (postanowienie – k. 58), co spowodowało konieczność podjęcia przez pozwaną obrony i poniesienia celowych kosztów związanych z ustanowieniem pełnomocnika procesowego. W takim stanie nieusprawiedliwione jest oczekiwanie, aby pozbawić pozwaną prawa do żądania zwrotu tych kosztów ze strony przegranej powoda.

Sąd Okręgowy przyznał pełnomocnikowi procesowemu ustanowionemu dla powoda z urzędu w osobie radcy prawnego odpowiednie wynagrodzenie na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz.U. z 2015 r. poz. 1805), stosowanego w sprawie na mocy przepisów przejściowych, tj. na podstawie § 22 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2016 r. poz. 1715). Pełnomocnik powoda oświadczyła, że zawiesiła działalność gospodarczą i że w związku z tym nie przysługuje jej zwiększenie stawki wynagrodzenia o stawkę podatku od towarów i usług.

Z tych wszystkich przyczyn i na podstawie przytoczonych przepisów prawa Sąd Okręgowy orzekł, jak w sentencji.

ZARZĄDZENIE

1. (...)

2. (...)

3. (...)

(...)